

Beleid duurzaam beleggen

1. Missie van het pensioenfonds en visie op duurzaam beleggen

Pensioenfonds APF is *hét* pensioenfonds voor alle (oud-)medewerkers van AkzoNobel en Nouryon (waaronder tevens de hiervan afgesplitste ondernemingen Nobian en Salt Specialties worden verstaan) en draagt zorg voor de uitvoering van de pensioenregeling, zoals overeengekomen door sociale partners. Pensioenfonds APF wil een waardevast pensioen voor alle deelnemers realiseren.

Pensioenfonds APF belegt het pensioenvermogen van haar deelnemers op een zorgvuldige en duurzame wijze voor de lange termijn. Met uitbesteding worden de expertises van specialisten op het gebied van pensioenuitvoering, vermogensbeheer en pensioencommunicatie gebundeld tot een hoogwaardige, maatschappelijk verantwoorde en kostenbewuste dienstverlening aan deelnemers (visie). Door duurzaam lange termijn vermogensbeheer vertrouwen wij erop dat een waardevast pensioen wordt gerealiseerd.

De effecten van de keuzes die Pensioenfonds APF maakt, reikt verder dan alleen de financiële markten. Wij zien ontwikkelingen op het vlak van mens, maatschappij en milieu die een impact hebben op onze beleggingsportefeuille. Daarnaast realiseren wij ons en voelen daartoe een verantwoordelijkheid voor de impact van onze beleggingsportefeuille op mens, maatschappij en milieu. We hebben daartoe de volgende beleggingsovertuiging ("investment belief"): wij willen met duurzaam beleggen bijdragen aan een betere -meer duurzame- wereld.

Het beleid duurzaam beleggen (inclusief Betrokkenheidsbeleid) van Pensioenfonds APF is een integraal onderdeel van het beleggingsbeleid binnen alle beleggingscategorieën. Alle beleggingsmandaten worden beoordeeld binnen de vierhoek rendement, risico, duurzaamheid en kosten. Wij selecteren beleggingsfondsen en mandaten die passen bij de lange termijn-uitgangspunten van ons beleggingsbeleid, de Asset Liability- en Strategische Asset Allocatie-studies. Dit uit zich onder andere in de beleggingsdoelstellingen en benchmarks van de beleggingsfondsen en mandaten.

Duurzaam beleggen definiëren wij als een beleggingsaanpak die een beter risicorendementsprofiel oplevert en/of een meer duurzame wereld oplevert. Wij genereren als zodanig een brede waardecreatie, zowel in financiële zin als in de zin van een betere – meer duurzame – wereld.

2. Kerndoelstellingen van het beleid duurzaam beleggen

Het beleid duurzaam beleggen kent daarmee twee centrale doelstellingen:

- 1) Het genereren van een beter beleggingsresultaat (beter risicorendementsprofiel)
- 2) Het bijdragen aan een betere – meer duurzame - wereld, door:
 - a) het voorkomen en mitigeren van negatieve impact van de beleggingen op de wereld
 - b) het stimuleren van en beleggen met positieve duurzame impact op de wereld.

Pensioenfonds APF geeft hieraan vorm via verschillende instrumenten¹:

1. doelstelling 1: door het integreren van zogenoemde ESG factoren (milieu, sociaal en ondernemingsbestuur) binnen alle beleggingscategorieën.
2. doelstelling 2a: door proactief aandeelhouderschap (stemmen en engagement), uitsluitingen van bepaalde beleggingen binnen alle beleggingscategorieën, door reactief engagement bij beursgenoteerde ondernemingen en het meewegen van de negatieve impact op zogenoemde IMVB factoren (die volgen uit het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen convenant (IMVB) dat Pensioenfonds APF heeft ondertekend).

¹ Duurzaamheid in brede zin en duurzaam beleggen kent verschillende perspectieven. Daartoe worden in de praktijk verschillende termen gebruikt. Wij maken dat onderscheid in de implementatie van ons beleid ook. Alhoewel al deze factoren in thematiek kunnen overlappen is het perspectief anders.

- Waar het om het effect van duurzaamheid in brede zin op de beleggingsportefeuille gaat, als beleggingsrisico of -kans, spreken we over ESG factoren (van het Engelse "environmental, social, governance").
- Waar het om de (mogelijke) negatieve impact van de beleggingsportefeuille op de wereld gaat, spreken we over IMVB factoren.
- Waar het om de positieve impact van de beleggingsportefeuille op de wereld gaat, spreken we over SDG factoren.

3. doelstelling 2b: door te beleggen in de 'leaders' op ESG factoren en proactieve engagement gericht op het genereren van positieve impact op de zogenoemde Sustainable Development Goals (wereldwijd erkende doelstellingen voor duurzaamheid).

Pensioenfonds APF onderschrijft convenanten en task forces die de belangrijkste ESG risico's onderkennen en in gezamenlijkheid aanpakken. Ook willen wij door het onderschrijven proactief kennis blijven opdoen over de ontwikkelingen op het gebied van duurzaam beleggen. Nieuwe initiatieven en ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord beleggen worden beoordeeld, met de centrale vraag of en op welke wijze, deze kunnen bijdragen aan onze doelstellingen. Pensioenfonds APF is ondertekenaar van de PRI en van het brede spoor van het IMVB convenant (zie kader).

Beleidsmatig ondersteunt Pensioenfonds APF duurzaamheid in brede zin. In de portefeuille kan wel actief gestuurd worden op specifieke SDG's of ESG factoren als die relevant en passend zijn voor de beleggingscategorie of sector. Deze kunnen wijzigen in de tijd.

Deze factoren worden mede bepaald door periodiek de (vertegenwoordigers van) deelnemers van het pensioenfonds te consulteren.

Een belangrijke factor is klimaat, de 'Environment' in ESG. Pensioenfonds APF ziet klimaatverandering als een relevant en urgent thema om zowel vanuit maatschappelijk als risicorendementsperspectief op te sturen. Uit consultatie blijkt dat werkgevers en deelnemers dat ondersteunen.

Pensioenfonds APF heeft daarom de volgende klimaatovertuigingen vastgesteld:

- ▶ Pensioenfonds APF wil een bijdrage leveren aan het tegengaan van de negatieve effecten van klimaatverandering en het stimuleren van de energietransitie. Het is onze overtuiging dat dit op lange termijn bijdraagt aan het rendement van het pensioenfonds. Wij accepteren dat dit op korte termijn ten koste kan gaan van het rendement.
- ▶ Pensioenfonds APF stelt zich achter het Klimaatakkoord van Parijs om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5°C. APF wil hier binnen haar mogelijkheden als pensioenfonds haar bijdrage aan leveren. Het is belangrijk dat ondernemingen waarin wij beleggen voortgang maken op het terugdringen van de CO₂-uitstoot en met de energietransitie.
Om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5°C moet volgens het IPCC² de CO₂ uitstoot met 45% afnemen tot 2030 (t.o.v. 2010). Dit om netto nul uitstoot te bereiken in 2050.

Bovenstaande doelstellingen worden verder uitgewerkt in beleidsuitgangspunten voor de implementatie in paragrafen 3, 4 en 5 van dit duurzaam beleggen beleid. Paragraaf 6 gaat in op het monitoren van de uitvoering van het beleid en het afleggen van verantwoording over de uitvoering van het beleid.

² IPCC is Intergovernmental Panel on Climate Change

Kader: PRI en IMVB convenant

In 2006 heeft een groot aantal institutionele beleggers samen met de Verenigde Naties de 'Principles for Responsible Investment' (PRI) opgesteld. Deze Principles zijn een verzameling vrijwillige 'best practice'-normen voor vermogensbezitters en vermogensbeheerders die in hun beleggingsproces rekening willen houden met milieu, maatschappij en goed bestuur. Wereldwijd hebben inmiddels meer dan 3000 pensioenfonds, vermogensbeheerders en intermediairs de PRI ondertekend.

Pensioenfonds APF heeft de PRI ondertekend. Zij ziet de PRI als verbindend kader voor haar beleid en activiteiten op duurzaam beleggen en leeft deze principes actief na. De PRI vragen beleggers om activiteiten op zes terreinen, waarvan de belangrijkste zijn: integratie van ESG factoren in het beleggingsbeleid, actief aandeelhouderschap, samenwerking en rapportage.

In 2018 heeft Pensioenfonds APF het zogenoemde Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) convenant ondertekend, samen met ruim 80 andere pensioenfonds, vakbonden, maatschappelijke organisaties en de Nederlandse overheid. Met de ondertekening heeft Pensioenfonds APF zich gecommitteerd om de negatieve impact van beleggingen op mens, maatschappij en milieu waar mogelijk te voorkomen of mitigeren. Het IMVB convenant heeft daartoe als basis:

- A): de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en
- B): de VN richtlijnen voor mensenrechten (UNGP).

A): De OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen zijn richtlijnen voor multinationale ondernemingen die actief zijn in of vanuit OESO-landen (of overige landen die de OESO-richtlijnen onderschrijven). Het zijn niet-bindende principes en normen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen in een mondiale context in overeenstemming met toepasselijke wetgeving en internationaal erkende normen. De richtlijnen hebben betrekking op: openbaarmaking van financiële en niet-financiële informatie, mensenrechten, arbeidsrechten, milieu, bestrijding van omkoping, smeergeldverzoek en afpersing, consumentenbelangen, wetenschap en technologie, concurrentie en belastingen.

B): De VN Mensenrechten richtlijnen (UNGP) zijn unaniem door de VN-Mensenrechtenraad in 2011 goedgekeurd. De UNGP telt 31 principes en richten zich op 3 pijlers:

1. plicht voor de staat om mensenrechten te beschermen,
2. verantwoordelijkheid voor bedrijven om mensenrechten te respecteren en
3. toegang tot remedie voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen.

Bedrijven moeten over de juiste beleidsmaatregelen en processen beschikken om te proberen de negatieve effecten op mensenrechten te voorkomen en adequaat te reageren als deze zich voordoen. De richtlijnen bieden een driedelige aanpak die kan worden samengevat als:

1. een publieke toezegging om mensenrechten te respecteren die zijn ingebed in de cultuur van een bedrijf,
2. een voortdurend proces van due diligence op het gebied van mensenrechten, waarbij het bedrijf de risico's voor de mensenrechten evalueert, de bevindingen integreert in zijn besluitvorming en acties onderneemt om de risico's te beperken, de effectiviteit van deze maatregelen traceert en zijn inspanningen intern en extern communiceert,
3. processen om een remedie te bieden aan iedereen die schade heeft ondervonden waar het bedrijf die schade heeft veroorzaakt of er aan heeft bijgedragen.

Het gaat om de eigen bedrijfsvoering en medewerkers van bedrijven en de activiteiten die zij direct controleren, over eersterangs of strategische leveranciers, en effecten die veel verder afgelegen zijn in de waardeketen en veroorzaakt worden door derden waar zij beperkte invloed op hebben.

3. Doelstelling 1: betere risicorendementsprofiel

Inzicht in ESG trends en risico's

Het is belangrijk de impact van ESG trends en risico's in de wereld op de beleggingsportefeuille inzichtelijk te hebben en waar mogelijk positieve kansen benutten. Als pensioenbelegger hebben wij te maken met uiteenlopende ESG risico's. De volgende risico's zien wij als meest relevant:

- risico's die met klimaatverandering, het verlies aan biodiversiteit, het gebruik van hulpbronnen, afval, vervuiling en ontbossing verband houden en leiden;
- sociale risico's met name omtrent arbeidsomstandigheden, mensenrechten en sociale ongelijkheid;

- risico's omtrent goed ondernemingsbestuur, met name omtrent diversiteit, bestuursstructuur en beloning;
- risico's in verband met waardevermindering van activa als gevolg van veranderende regelgeving;
- reputatierisico's.

In de beleggingsportefeuille wordt aan de hand van een kwantitatieve analyse inzicht verkregen in ESG trends en risico's. Deze data wordt periodiek geanalyseerd met als doel inzicht te krijgen in de mogelijkheden tot bijsturing. Het bestuur stelt naar aanleiding van dit inzicht concrete doelen per beleggingscategorie, zie Bijlage 1.

In de ALM-studie en portefeuille constructiestudie worden materiële ESG scenario's doorgerekend en is grofweg inzichtelijk welke impact deze scenario's hebben op de lange termijn koersontwikkeling van de beleggingscategorieën en de totale beleggingsportefeuille. In het bijzonder wordt in de periodieke ALM-studie de scenario's voor de beleggingen op hoofdniveau als gevolg van klimaatverandering nagegaan en de impact die dat kan of moet hebben op de strategische asset allocatie en/of implementatie binnen beleggingsportefeuilles.

'Best in class' per beleggingscategorie

Pensioenfonds APF selecteert alleen investment managers die de PRI hebben ondertekend en die bovengemiddeld scoren op ESG prestaties. Pensioenfonds APF zorgt er voor dat de fiduciër manager, of een andere dienstverlener, alle managers en mandaten scoort op ESG. De managers moeten de ESG prestaties in de portefeuille aantoonbaar en concreet inzichtelijk hebben en meenemen in hun beleggingsbeslissingen. Daarnaast moet ESG verankerd zijn in de bedrijfsstrategie, in hun systemen, processen, risicomanagement en rapportages.

Engagement en stemmen (Betrokkenheidsbeleid)

Engagement wordt toegepast op de beleggingscategorieën aandelen en bedrijfsobligaties. Doel van proactieve engagement is om het beleid van Pensioenfonds APF uit te dragen door ondernemingen te informeren over hun relatieve ESG performance (t.o.v. peers en benchmark) en hen te stimuleren hun handelswijze met betrekking tot ESG te verbeteren. Ondernemingen worden uitgelegd waarom Pensioenfonds APF juist wel of niet in ze belegt. Waar mogelijk werken wij samen met andere betrokken aandeelhouders. We zijn er van overtuigd zodoende betere beleggingsresultaten te genereren op langere termijn. Reactieve engagement is eveneens onderdeel van ons betrokkenheidsbeleid. Bij reactieve engagement gaat het om beleggingen in ondernemingen die in hun gedragingen en activiteiten ernstige incidenten en/of schendingen van het milieu en/of de samenleving veroorzaken. Indien reactieve engagement op gedrag niet succesvol is, kan worden overgegaan tot uitsluiting van de onderneming (zie hoofdstuk 4).

Aan bovenstaand engagementbeleid wordt mede invulling gegeven met het stembeleid. Wij zien stemmen als een belangrijk onderdeel van actief aandeelhouderschap. De verwachtingen van de ondernemingen waarin wordt belegd en de uitvoering van ons stembeleid, vloeien voort uit de Nederlandse Corporate Governance Code en de OESO en ICGN (International Corporate Governance Network) principes van goed ondernemingsbestuur. Ons stemmen omtrent sociale en milieuvraagstukken is gebaseerd op de OESO richtlijnen voor multinational ondernemingen en de VN mensenrechten richtlijn (zie kader). Regionaal wordt rekening gehouden met lokale wet- en regelgeving, mede gebaseerd op diverse lokale/regionale Stewardship codes. Indien tegen aanbevelingen van het bestuur van ondernemingen wordt gestemd, dan wordt hierover na afloop van de aandeelhoudersvergadering een uitgebreide toelichting naar het bestuur van deze ondernemingen gestuurd.

Pensioenfonds APF is juridisch eigenaar van de aandelen in de portefeuille. Pensioenfonds APF leent aandelen uit. Dit genereert financiële meerwaarde. Het betekent evenwel dat in die situaties het fonds geen gebruik kan maken van haar stemrecht. In bijzondere situaties van overnames of anderszids kan het fonds haar aandelen terugvragen zodat zij op desbetreffende aandeelhoudersvergadering haar stemrecht kan uitoefenen. Wij hebben een externe ESG dienstverlener aangesteld om namens Pensioenfonds APF het engagement en het stembeleid uit te voeren. In de meeste gevallen zullen wij het stemadvies van deze dienstverlener volgen, maar dat hoeft niet. Wij volgen de ontwikkelingen en

resultaten van het engagement op kwartaalbasis, via rapportages van onze dienstverlener. Ook worden wij op kwartaalbasis via rapportages geïnformeerd over de uitgebrachte stemmen.

4. Doelstelling 2a: voorkomen en mitigeren van negatieve impact op de wereld

Uitsluitingen

Pensioenfonds APF wil via haar beleggingen niet betrokken zijn bij ondernemingen die significante negatieve impact op de wereld (kunnen) hebben. Waar door middel van engagement die negatieve impact gemitigeerd of voorkomen kan worden, heeft dat onze voorkeur. Voor sommige producten en activiteiten zien wij hiertoe geen mogelijkheid en gaan wij over tot directe uitsluiting van ondernemingen. Dit betreft ondernemingen die:

- betrokken zijn bij de volgende controversiële wapens:
 - Clusterbommen en clustermunitie
 - Landmijnen
 - Chemische wapens
 - Biologische wapens
 - Kernwapens
 - Witte fosfor
 - Uranium
- meer dan 50% van hun omzet realiseren met de productie van tabak en tabaksproducten.
- actief zijn in kolen en teerzanden en in schalie- en arctische olie en gas met een omzetgrens van 5%.

In ons landenbeleid worden staatsobligaties uitgesloten van landen die onder de EU- en VN-sanctiewetgeving vallen. Sanctiewetgeving is een reactie op schendingen van het internationale recht of van mensenrechten, in een poging een kentering teweeg te brengen. Daarnaast vervullen sancties een rol in de bestrijding van terrorisme.

Vanuit een algemeen governance perspectief beleggen wij niet in financiële waarden van Akzo Nobel, Nouryon en dochterondernemingen. Bij een passieve aandelenbelegging of belegging via een beleggingsinstelling kan het voorkomen dat aandelen van deze ondernemingen wel onderdeel vormen van de portefeuille. Wij ondernemen in een dergelijk geval geen enkele actie op desbetreffende positie.

Reactieve engagement

Bij reactieve engagement gaat het om beleggingen in ondernemingen die in hun gedragingen en activiteiten ernstige incidenten en/of schendingen van het milieu en/of de samenleving veroorzaken. Indien reactieve engagement op gedrag niet succesvol is, kan worden overgegaan tot uitsluiting van de onderneming. Pensioenfonds APF besteedt het onderzoek naar en de engagement op deze gedragingen uit. Voor al haar beursgenoteerde aandelenportefeuilles en bedrijfsobligatieportefeuilles doet zij passend onderzoek ('due dilligence') naar ondernemingen die mogelijke en daadwerkelijke negatieve impact hebben op samenleving en/of milieu conform de VN richtlijnen voor mensenrechten (UNGP) en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Deze richtlijnen zijn de basis van het IMVB convenant. Pensioenfonds APF hanteert daarnaast Global Compact Code van de VN. Ondernemingen worden geprioriteerd voor engagement op basis van de meest ernstige negatieve impact(s) op samenleving en/of milieu voor de thema's benoemd in de UNGP- en OESO-richtlijnen. De ernst van deze impact wordt bepaald aan de hand van schaal, reikwijdte en mate van onomkeerbaarheid. Doel van de engagement is dat de desbetreffende ondernemingen de (mogelijk) negatieve impact die zij veroorzaken op derden beëindigt, waar relevant herstel en/of verhaal biedt voor benadeelden, en voldoende maatregelen neemt om toekomstige incidenten te voorkomen. Indien de reactieve engagement binnen een vastgestelde termijn onvoldoende progressie laat zien, kan het bestuur van Pensioenfonds APF besluiten de onderneming uit te sluiten of tegen herbenoeming van de bestuurders van de desbetreffende onderneming te stemmen.

IMVB integratie in opdracht aan externe managers

Reactieve engagement is een belangrijk instrument voor Pensioenfonds APF voor de implementatie van het IMVB convenant. Daarnaast legt Pensioenfonds APF, waar mogelijk, afspraken vast met haar externe vermogensbeheerders over de implementatie van het IMVB convenant. Dit doet zij voor alle

beleggingscategorieën waarin het fonds belegt met uitzondering van liquiditeiten (conform de beleggingscategorieën zoals gedefinieerd binnen het IMVB convenant). Voor (her)nieuw(d)e mandaten en beleggingen verwachten wij van onze vermogensbeheerders dat zij passend onderzoek ('due diligence') doen naar (potentiële) negatieve impacts op samenleving en milieu. Zij dienen ons over de implementatie actief te informeren. Deze rapportage omvat onder andere de voortgang van de implementatie van verantwoord beleggen, de IMVB-risico-identificatie methodologie, bevindingen over negatieve impact binnen de beleggingen van die manager, en de aanpak van de manager daarop om die negatieve impact te voorkomen, mitigeren en/of op het stimuleren van herstel of verhaal. We gaan hierover met de vermogensbeheerder het gesprek aan en sturen bij waar nodig. Indien in 2023 nog mandaten en beleggingen resteren waar wij bovenstaande niet hebben kunnen toepassen, zullen wij trachten in dergelijke bestaande contracten eveneens deze IMVB bepalingen vast te leggen.

5. Doelstelling 2b: stimuleren van en beleggen met positieve impact op de wereld

Pensioenfonds APF belegt in de 'leaders' op ESG factoren, ondernemingen die duurzame oplossingen bieden, en wij doen aan proactieve engagement gericht op het genereren van positieve impact op de zogenoemde Sustainable Development Goals. Deze Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties zijn zeventien doelen om de wereld beter te maken in 2030. Ze zijn een mondiaal kompas voor uitdagingen als armoede, ongelijkheid en klimaatverandering. Pensioenfonds APF hanteert de SDG's als referentiekader voor het vaststellen van de duurzaam beleggen doelen en benchmarks voor de portefeuillemanagers. Onderstaand figuur (bron: Stockholm Resilience Institute) geeft een weergave van de 17 SDG's opgedeeld naar het ecologisch, sociaal en economisch systeem.

In enkele mandaten geven wij impact doelstellingen mee. De betreffende portefeuillemanager selecteert die (leningen van) ondernemingen die 'leader' zijn op de ESG factoren. In het aandelen, en creditmandaat wordt de overall ESG-score met minimaal 15% verbeterd in combinatie met een reductie van 50% van de CO2 intensiteit t.o.v. de MSCI World Index. Wij vragen ook onze engagement dienstverlener om bijzondere aandacht voor de SDG's om zodoende via actief aandeelhouderschap een positieve impact op een meer duurzame wereld te hebben.

6. Monitoring van het beleid

Wij houden bij de selectie van (nieuwe) beleggingsfondsen en mandaten en verdere uitbesteding integraal rekening met de wijze waarop de beheerder financiële en niet-financiële prestaties en risico's meeneemt, ESG meeweegt en hoe het stem- en dialoogbeleid is ingevuld. Dit is bij beleggingsfondsen vaak onderdeel van de prospectus of het duurzaam/verantwoord beleggen beleid van de externe manager. Bij mandaten zullen hier separate afspraken over worden gemaakt als onderdeel van de overeenkomst met de vermogensbeheerder.

De door ons aangestelde vermogensbeheerders monitoren wij elk jaar op de vierhoek van ons beleggingsbeleid (rendement, risico, duurzaamheid en kosten). In de periodieke evaluatie beoordelen wij de behaalde rendementen (absoluut en ten opzichte van de benchmark), het risicomanagement, de prestaties op gebied van duurzaam beleggen, de kosten, de beleggingsstijl en andere relevante factoren over de bijpassende horizon van die beleggingsstrategie. Ieder kwartaal ontvangen wij een rapportage. Indien er op basis van actuele ontwikkelingen bij de vermogensbeheerder aanleiding is voor tussentijdse evaluatie, dan zullen wij dit doen. De individuele contracten met de vermogensbeheerders hebben een onbepaalde looptijd en kunnen te allen tijde met inachtneming van de overeengekomen termijn worden opgezegd.

Periodiek zullen we nagegaan of het huidige beleid duurzaam beleggen van Pensioenfonds APF nog steeds passend is bij de strategische doelstellingen en de investment beliefs en wordt nagegaan of de ESG doelstelling(en) worden gehaald. De uitvoering van het beleid duurzaam beleggen wordt actief gemonitord en besproken in het bestuur. Periodiek worden deelnemers via een onderzoek gevraagd naar de mening en inbreng voor het beleid duurzaam beleggen en spreekt het bestuur met de sponsor over Sustainability binnen de aangesloten onderneming.

7. Communicatie en verantwoording

Pensioenfonds APF communiceert langs verschillende kanalen over haar activiteiten op het gebied van duurzaam beleggen en de resultaten ervan.

Op de website van Pensioenfonds APF staat:

- het beleid duurzaam beleggen (inclusief Betrokkenheidsbeleid) van Pensioenfonds APF;
- de Verklaring inzake de beleggingsbeginselen;
- rapportage op kwartaal- en op jaarbasis over de engagement activiteiten en het stemgedrag van het pensioenfonds;
- de uitsluitingenlijst ondernemingen en staatsobligaties;
- Een toelichting op nieuwe wetgeving van toepassing op pensioenfondsen, zoals de EU taxonomie en Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR).

In de pensioen 1-2-3 en in de nieuwsbrief van het pensioenfonds wordt periodiek een rubriek gewijd aan het beleid duurzaam beleggen van Pensioenfonds APF.

In het jaarverslag van het Pensioenfonds APF wordt uitgebreid gerapporteerd over de resultaten van het beleid duurzaam beleggen, waaronder de ESG integratie en IMVB integratie aanpak en resultaten, engagement resultaten en voortgang op de SDGs. Een korte samenvatting daarvan wordt in het verkorte jaarverslag opgenomen.

Pensioenfonds APF participeert ook in onderzoeken door externen naar het duurzaam beleggen. Wij doen mee in de jaarlijkse enquête van de UN PRI, IMVB en de VBDO. De uitkomsten daarvan helpen ons in de monitoring (van de uitvoering) van het beleid duurzaam beleggen, en leiden waar nodig tot aanscherpingen. Het helpt ook in de externe communicatie en vergelijkbaarheid met andere pensioenfondsen.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Toepassing van het beleid duurzaam beleggen per beleggingscategorie

Pensioenfonds APF belegt in verschillende beleggingscategorieën. Zie hieronder het overzicht van de mogelijke activiteiten per beleggingscategorie voor ieder van de doelstellingen van het beleid duurzaam beleggen:

	Aan delen	VRW: staat	VRW: niet-staat	Hypo theken	US Corp.	High Yield	EMD	hedge funds	Vastgoed Niet BG	Vastgoed BG
Doelstelling 1: ESG in ALM en SAA (doorrekenen klimaatscenario's)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Doelstelling 1: selectie ESG best-in-class managers/ PRI ondertekend	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Doelstelling 2a: proactief engagement en stemmen	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓
Doelstelling 1: periodiek onderzoek ESG prestaties	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Doelstelling 2: Uitsluitingen	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓
Doelstelling 2: Uitsluitingen na engagement	✓		✓		✓	✓				✓
Doelstelling 2: IMVB-integratie door externe managers	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓
Doelstelling 2b: beleggen in leaders op ESG factoren (impact)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Doelstelling 2b: Proactieve engagement met positieve impact op SDG's	✓		✓		✓	✓	✓		✓	✓

Activiteiten op het gebied van duurzaam beleggen die bij alle APF beleggingscategorieën wordt toegepast:

- Inbedding van klimaatrisico scenario's in de ALM-studie en PC-studie en inzicht in impact hiervan op alle beleggingscategorieën;
- Selectie van managers/ beleggingsfondsen die de PRI als asset manager/ asset advisor hebben ondertekend en geïmplementeerd hebben.
- Pensioenfonds APF past haar eigen landenbeleid en uitsluitingenbeleid toe voor alle mandaten. De vermogensbeheerders van beleggingsfondsen hanteren hun eigen uitsluitingenbeleid waarbij het fonds bewaakt dat dit beleid in overeenstemming is met het fonds specifieke uitsluitingenbeleid.
- Pensioenfonds APF verlangt dat alle vermogensbeheerders ESG meenemen in hun analyses en mee laten wegen in hun keuze om al dan niet te beleggen in betreffende beleggingstitels. Dit is ESG-integratie; de structurele integratie van informatie over factoren op het gebied van milieu, maatschappij en corporate governance (Environment, Social and Governance; ESG) in het besluitvormingsproces voor beleggingen.
- Pensioenfonds APF legt IMVB vereisten vast in contracten met de vermogensbeheerders;
- Pensioenfonds APF verlangt van alle vermogensbeheerders dat zij rapporteren conform SFDR rapportage vereisten level II. Ook Pensioenfonds APF zal conform SFDR rapportages level II (na 1 januari 2023) over de gehele portefeuille rapporteren.

Pensioenfonds APF specifieke aanpak op duurzaam beleggen per beleggingscategorie:

	Leaders in ESG scores	Uitsluiten	Stemmen	Engagement
Aandelen Developed markets mandaat	<p>Doel: duurzame aandelenportefeuille welke een vergelijkbaar rendement kan bieden als de MSCI World Index (benchmark). Maar met een 15% hogere ESG score en 50% lagere CO2 intensiteit van deze Index. De E, S en G scores zelf mogen niet lager scoren dan die scores van de Index.</p> <p>>Duurzaamheid: betere duurzaamheidsscore en een lagere CO2 voetafdruk behalen versus de MSCI World Index.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ondernemingen die controversiële wapens produceren; • ondernemingen die structureel de normen van het VN Global Compact schenden, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie; • producenten van tabak gelieerde producten; • producenten van kolen en teerzanden en actief in schalie- en arctische olie en gas; 	<p>Voor het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen onderschrijven wij de corporate governance richtlijnen, waarin rekening wordt gehouden met duurzaamheid op het gebied van milieu en sociale factoren, mede gebaseerd op de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de VN mensenrechten richtlijn. Door middel van stemmen op afstand (proxy voting) is APF in staat wereldwijd van haar stemrecht gebruik te maken.</p> <p>Belangrijke aandachtsgebieden bij het stemmen zijn; beheersing van sociale- en milieurisico's inclusief klimaatverandering; diversiteit van bestuur; loonverschillen binnen ondernemingen en toezicht van de auditcommissie.</p>	<p>Namens APF (en vele andere institutionele beleggers) voert de ESG dienstverlener het engagement uit. Het bestuur geeft elk jaar input voor de prioriteiten.</p>
Aandelen Opkomende landen Beleggingsfondsen	<p>Belegging in fondsen: duurzaamheidsbeleid van vermogensbeheerder(s). Zij rapporteren over de ESG score van de portefeuille. Zij hebben een eigen beproefd ESG beleggingstool waarin zij als vermogensbeheerder selectief zijn met de keuzes om al dan niet te beleggen in bepaalde beursgenoteerde ondernemingen in opkomende landen. De vermogensbeheerders kennen een steeds groter gewicht toe aan ESG in hun overwegingen en beleggingsanalyses. Dit zal leiden tot aanpassingen in de reële economie en leiden tot de juiste (des)investeringen. De financiële markten volgen de duurzame</p>	<ul style="list-style-type: none"> • minimaal de wettelijke uitsluitingen. Ondernemingen die controversiële wapens produceren; 		<p>Jaarlijks vastgesteld programma, zie website.</p>

	ontwikkelingen binnen een onderneming.			
Euro staatsleningen mandaat	<p>De eurolanden met een hogere score op Governance (bron: IMF) krijgen een hoger gewicht in de benchmark.</p> <p>De portefeuillemanager zal de risico/rendementsafwegingen maken in het mandaat waarbij het toegestaan is tevens te kiezen voor zogenaamde greenbonds, uitgegeven door eurolanden en bedrijven. De opbrengsten van deze leningen moeten uitsluitend ingezet worden in projecten of activiteiten binnen het land met een aantoonbaar positief effect op het milieu of klimaat.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • landen waar machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten op grove wijze schenden en landen waar het non-proliferatieverdrag wordt geschonden. De Sanctiewet 1977 wordt hierbij als hulpmiddel gebruikt. 	n.v.t.	Nog geen engagement met Europese landen.
Euro niet-staatsleningen mandaat	<p>Het gemiddelde ESG profiel van dit mandaat moet hoger zijn dan het ESG profiel van de benchmark.</p> <p>De portefeuillemanager zal de risico/rendementsafwegingen maken in het mandaat waarbij het toegestaan is tevens te kiezen voor zogenaamde greenbonds, uitgegeven door eurolanden en bedrijven. De opbrengsten van deze leningen moeten uitsluitend ingezet worden in projecten of activiteiten binnen het land met een aantoonbaar positief effect op het milieu of klimaat.</p> <p>In het mandaat behalen van een lagere CO2 voetafdruk versus de Index.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ondernemingen die controversiële wapens produceren; • ondernemingen die structureel de normen van het VN Global Compact schenden, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie; • producenten van tabak gelieerde producten; • producenten van kolen en teerzanden en actief in schalie- en arctische olie en gas; 	Voor het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen onderschrijven wij de corporate governance richtlijnen, waarin rekening wordt gehouden met duurzaamheid op het gebied van milieu en sociale factoren, mede gebaseerd op de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de VN mensenrechten richtlijn. Door middel van stemmen op afstand (proxy voting) is APF in staat wereldwijd van haar stemrecht gebruik te maken.	Jaarlijks vastgesteld programma, zie website.

Vastgoed; participaties in Nederlandse vastgoedfondsen (niet-beursgenoteerd vastgoed)	<p>ESG doelstelling om voor de gehele vastgoedportefeuille niet-beursgenoteerd een 5 sterren GRESB score te behalen binnen 5 jaar (vanaf 2020);</p>	<p>Bij een due diligence hanteert onze adviseur de volgende normen ten aanzien van de E van ESG:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het betreffende vastgoedfonds moet deelnemen aan de Global Real Estate Sustainability Index. • Het vastgoedfonds dient de INREV DDQ vragen over ESG te hebben ingevuld. • Het vastgoedfonds dient de INREV DDQ over Climate Risks te hebben ingevuld. • Het vastgoedfonds rapporteert transparant en duidelijk over haar ESG-beleid. Bij een due diligence hecht ASR IP waarde aan sociaal-maatschappelijke factoren (de S van ESG) en let op onder meer: <ul style="list-style-type: none"> • Klant-/huurdertevredenheid; • Gendergelijkheid en diversiteit van de fondsmanager. 	<p>n.v.t.</p>	<p>gericht op het realiseren van een jaar-op-jaar 5% lagere uitstoot, 1% minder waterverbruik en 2% minder energieverbruik (gemeten volgens GRESB).</p>
Vastgoed Beursgenoteerd			<p>Engagement wordt uitgevoerd door onze engagementdienstverlener met hetzelfde beleid en prioriteitenprogramma.</p>	<p>Jaarlijks vastgesteld programma, zie website.</p>
Woninghypotheken	<p>Binnen woninghypotheken wordt de beheerder beoordeeld op sociale aspecten en op klimaat (verduurzaming). Het pensioenfonds verwacht van de beheerder op beide onderwerpen een proactief beleid en uitvoering. Sommige fondsen bieden iets korting op de hypotheekrente van het deel van de lening waarvoor duurzaamheid wordt doorgevoerd aan de woning.</p>			

US Corporates Mandaat	<p>De manager PGIM rapporteert over de ESG score van de portefeuille. Zij hebben een eigen beproefd ESG beleggingstool waarin zij als vermogensbeheerder selectief zijn met de keuzes om al dan niet te beleggen in bepaalde leningen.</p> <p>De ESG score van het mandaat licht hoger dan van de benchmark en de CO2 intensiteit wordt verlaagd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ondernemingen die controversiële wapens produceren; • ondernemingen die structureel de normen van het VN Global Compact schenden, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie; • producenten van tabak gelieerde producten; • producenten van kolen en teerzanden en actief in schalie- en arctische olie en gas; 		<p>Jaarlijks vastgesteld programma, zie website.</p>
EMD HC Mandaat	<p>De manager PGIM rapporteert over de ESG score van de portefeuille. Zij hebben een eigen beproefd ESG beleggingstool waarin zij als vermogensbeheerder selectief zijn met de keuzes om al dan niet te beleggen in bepaalde leningen opkomende landen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • landen waar machthebbers op systematische wijze de fundamentele mensenrechten op grove wijze schenden en landen waar het non-proliferatieverdrag wordt geschonden. De Sanctiewet 1977 wordt hierbij als hulpmiddel gebruikt. <p>Landenbeleid, VN- en EU sancties.</p>	<p>n.v.t.</p>	<p>Er is geen engagement met landen (markten opkomende landen).</p>

<p>Wereldwijd High Yield Beleggingsfonds</p>	<p>De vijf onderliggende managers rapporteren, indien beschikbaar, over de ESG score van hun mandaat. Zij hebben een eigen beproefd ESG beleggingstool waarin zij als vermogensbeheerder selectief zijn met de keuzes om al dan niet te beleggen in bepaalde high yield leningen.</p> <p>Integreren van duurzaamheidsinformatie op het gebied van Environmental, Social en Governance in beleggingsprocessen (ESG-integratie).</p>	<p>Uitsluitingen van vermogensbeheerder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ondernemingen die controversiële wapens produceren; • ondernemingen die structureel de normen van het VN Global Compact schenden, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie; • producenten van tabak gelieerde producten; • de meest vervuilende kolenbedrijven en verwerkers van teerzand (bedrijven met een omzet van meer dan 5% gerelateerd aan steenkolenwinning, elektriciteitsopwekking met thermische steenkolen, oliewinning uit teerzanden, arctische olie/gas en schalie olie/gas). 	<p>Toepassen van betrokken belegger instrumenten, zoals stemmen.</p>	<p>Het voeren van dialogen met ondernemen (engagement);</p>
---	--	---	--	---

Bijlage 2: normen voor ons duurzaamheidsbeleid

Pensioenfonds APF wenst proactief te voldoen aan alle wet- en regelgeving, ook op het gebied van duurzaamheid. Het belang van duurzaam beleggen als gevolg van Nederlandse en Europese regelgeving (bijvoorbeeld: IORP II) en internationale (voorbeeld: klimaatakkoord van Parijs, PRI) en nationale afspraken (IMVB, Klimaatakkoord) zal verder gaan toenemen.

Wettelijke verplichtingen

Artikel 135 lid 4 Pensioenwet

Een pensioenfonds vermeldt in zijn bestuursverslag op welke wijze in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen.

Artikel 21a Besluit Marktmisbruik Wft

Pensioenfondsen dienen zich te houden aan bij of krachtens algemene maatregel van bestuur te stellen regels met betrekking tot een integere bedrijfsvoering ten aanzien van haar optreden op markten in financiële instrumenten.

Artikel 5:68 Wft

Het is verboden om te investeren in ondernemingen die clustermunie, of cruciale onderdelen daarvan, produceren, verkopen of distribueren. Een financiële onderneming, als bedoeld in artikel 5:68 Wft, moet adequate maatregelen treffen om te voorkomen dat ze belegt in of leningen verstrekt aan bedrijven die onder het verbod vallen.

IORP II

IORP II schrijft voor dat pensioenfondsen nog consistent en explicieter zijn in hun duurzame beleggingsbeleid. Dat wil niet zeggen dat pensioenfondsen duurzaam móeten beleggen, maar wel dat alle keuzes weloverwogen worden gemaakt en verankerd worden in het beleid. Hoe impact klimaatrisico's beheerst en hoe sociale effecten van portefeuille beheerst (IMVB)

Indien een pensioenfonds verklaart dat bij beleggingsbeslissingen rekening wordt gehouden met ESG factoren, dan committeert het zich aan het ontwikkelen van:

- Publiek ESG beleid: uitgangspunten en visies
- Governance: ESG factoren meewegen in bestuurlijke besluitvorming. Als voorbeelden moet worden aangegeven hoe de impact van klimaatrisico's wordt beheerst en hoe sociale effecten van de portefeuille worden beheerst.
- Monitoring: toezicht houden op uitvoering van ESG beleid.

EU Sustainability Disclosures Regulation (onderdeel van het EU actieplan voor duurzame financiering)

Op 27 november 2019 is de verordening (EU) 2019/2088 (Disclosures Regulation) aangenomen. Deze regelgeving is direct van toepassing op alle lidstaten en hoeft daarom niet te worden geïmplementeerd in nationale wetgeving. Voor financiële marktdeelnemers wordt de regelgeving voor het eerst van kracht op 10 maart 2021.

Het doel van de regelgeving is het harmoniseren van transparantie en rapportages over ESG risicobeheersing die eindbeleggers in staat stelt geïnformeerde verantwoord-beleggingsbeslissingen te nemen. Het richt zich in eerste instantie op duurzaamheidsrisico's die een materiële impact kunnen hebben op de waarde van de beleggingen. ('ESG impact op de portefeuille')

Echter, financiële marktdeelnemers dienen ook negatieve duurzaamheidsconsequenties van beleggingsbeslissingen op mens en maatschappij meenemen. Zij moeten informatie verstrekken over de due diligence die hiervoor wordt toegepast ('ESG impact van de portefeuille').

Richtlijnen

Sustainable Finance Action Plan

De Europese Commissie heeft als onderdeel van het 'Sustainable Finance Action Plan' richtlijnen gepubliceerd. De aanbevelingen van de Task Force on Climate Related Disclosures (TCFD) zijn hierin meegenomen. Beursgenoteerde ondernemingen moeten langs bepaalde lijnen rapporteren over hun klimaat gerelateerde risico's hetgeen ook Pensioenfonds APF helpt bij haar analyses.

Nederlandse ontwerp Klimaatakkoord

De financiële sector heeft zich gecommitteerd aan ondersteuning van het Nederlandse ontwerp Klimaatakkoord. Concreet betekent deze ondersteuning:

- ▶ Inspanningsverplichting tot deelname aan financiering van de energietransitie binnen de kaders van wet & regelgeving en de risicorendementsdoelstellingen.
- ▶ Het meten van het CO₂-gehalte van relevante beleggingen en vanaf het boekjaar 2020 hierover publiekelijk rapporteren.
- ▶ Uiterlijk in 2022 actieplannen en reductiedoelstellingen voor 2030 bekendmaken voor alle relevante beleggingen. Dit kan een combinatie zijn van CO₂-reductiedoelstellingen, engagement en beleggen in CO₂-reducerende projecten.
- ▶ Jaarlijks overleg met alle betrokkenen over de voortgang van de uitvoering van de afspraken.

Daarnaast onderschrijft Pensioenfonds APF het **IMVB-convenant** Pensioenfonds. Dit convenant is door pensioenfonds, vakbonden, ngo's en de overheid ondertekend. Het is de intentie om in gezamenlijkheid invloed uit te oefenen en problemen in de keten van ondernemingen te voorkomen op het gebied van mensenrechten en milieu. Door ondertekening kiest Pensioenfonds APF voor de aanpak waarbij de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) als basis worden genomen om ESG-risico's te identificeren, te prioriteren en te adresseren. Dit IMVB-convenant eindigt 31 december 2022.